

Van griend naar hoog kwalitatief ooibos

Verlag veldwerkplaats rivierenlandschap

Hank, 27 april 2010

Inleiders:

Eddy Weeda (Alterra)

Han Sluiter (Staatsbosbeheer)

De veldwerkplaats heeft een wat andere opzet dan gebruikelijk. De inleidingen vinden pas plaats in het veld zelf, op de boot om precies te zijn. Excursieleader Weeda wil namelijk vooral ter plaatse laten zien wat een zachthoutooibos is. Hij wil in het veld laten zien hoe een ontwikkeld ooibos er uit kan zien en welke stadia je vanuit de nulsituatie zult doorlopen om uiteindelijk dat mooie ooibos te krijgen.

Grienden als cultuurhistorie

Op de heenreis in de fluitboot vertelt beheerder Han Sluiter (Staatsbosbeheer) dat er rond 1900 ongeveer 14000 hectare griend in Nederland was, voor het rijshout voor de waterwerken en vlechtwerk voor manden en dergelijke. Langzamerhand viel de vraag naar rijshout terug en werden steeds meer percelen verlaten. Het is een uitermate kostbare aangelegenheid om de grienden in stand te houden als cultuurhistorie.

Vanuit het oogpunt van natuur was het vervolgens de vraag: hoe ga je die eindeloze voormalige grienden nu beheren? Extra ingewikkelde vraag omdat behalve het stoppen van de griendcultuur ook het Haringvliet is afgesloten waardoor het getij van ooit twee meter nu nog slechts dertig centimeter is. Omdat inundaties veel minder zijn geworden, treedt bodenvorming op en krijg je steeds meer verruiging en struweelvorming met vooral ook veel brandnetel. Resultaat is dan vaak een eentonig, weinig structuurrijk bos. Ondertussen is er de laatste jaren wel heel veel gebeurd op het gebied van natuurontwikkeling. In 2007 zijn in het kader van Ruimte voor de Rivier doorbraken gemaakt waardoor nu water uit de Merwede tot in het hart van de Biesbosch kan doordringen. Er is 2400 hectare landbouwgrond omgezet in nieuwe natuur. Een nieuwe structuurvormer, de bever, heeft zich 'definitief' gevestigd in de Biesbosch.

Veel of weinig soorten

De eerste uitstapplaats is een soort landtong, op een kruispunt van twee kreken. Een aardige opdracht krijgt het gevolg van Eddy Weeda (Alterra) mee: tel hier nu eens even hoeveel soorten planten hier voor komen. Maakt niet uit of je ze op naam kunt brengen, maar schat eens even in hoeveel het er zijn. We komen op ongeveer 20-25 soorten, waaronder speenkruid. Een echte bossoort volgens Weeda. Belangrijke informatie op dit punt. We lopen een stukje verder het bos in, naar het voormalig hakhoutbos. Het heet hier de Driessen Hennip. Het is ongeveer tien à vijftien jaar geleden uit productie genomen. Weer gaan we soorten tellen, maar verder dan tien komen we nu niet. Het bos is een tamelijk saai, eentonig geheel. Zelfs de oude graslandplanten die hier ooit gestaan moeten hebben, zijn niet teruggekomen. Alleen ruw beemdgras kan je nog wel zien als zo'n oude soort die weer terug is. Verder overheersen reuzebalsemien, brandnetel, smeerwortel, kleefkruid. Weeda: "Dit kun je zien als een soort nulsituatie van veel van dit soort gebieden. Het zijn de verlaten grienden die zich nu zullen gaan ontwikkelen tot...? Ja tot wat? En kun je dat sturen? Wat kun je verwachten? Ik ben er voor om in ieder geval een deel van dit soort bossen te bewaren als een soort cultuurbeeld en als nulreferentie voor de ontwikkeling van dit soort bossen."

Ook de fauna is niet erg nadrukkelijk aanwezig. Het is er zelfs erg stil en er is geen vogel te horen. Er zijn weinig besdragende planten omdat deze meestal niet goed tegen inundaties kunnen. Vlier komt daardoor juist wel weer voor in de binnendijkse grienden. Dauwbraam staat hier wel, maar zal vanwege de schaduw nooit gaan bloeien. Het is een beetje speculeren hoe het vroeger zat, maar vroeger was dauwbraam in ieder geval voor de griendwerkers al een vervelend probleem: eerst die braam weg, want anders haalde je je handen open, zo weet iemand uit de groep te vertellen.

Belang van verbindingen

Verderop, aan het einde van het perceel waar de kreek loopt, zien we meteen al veel meer soorten. Het is een aanwijzing hoe belangrijk juist dit soort overgangen zijn waar vaak ook meer licht komt. We zien de spindotterbloem en heksenkruid, beide soorten die hier juist voorkomen omdat ze via hun strategie met de wortelstokken en knoppen aan de wortels profiteren van de inundaties en zich zo laten meeslepen door het water naar nieuwe locaties. Ze zijn dan ook prachtig te vinden op de hoogwatergordels aan de oevers van de kreek.

Ontwikkeling tot riet

Na een stukje verder varen, meren we even aan bij de Noordplaat. Deze voormalige binnendijkse akker is uit productie genomen en de bemaling is gestopt. Het is een grote rietvlakte geworden waar nu tientallen rietzangers, snorren en roerdompen zitten. Vraag is wat hier mee te doen. Want op een gegeven moment zal deze rietvlakte verruigen en zal het bos worden. Mogelijke oplossing is om regelmatig te maaien en het riet als biomassa zien af te zetten. Want dat levert dan tenminste financieel nog iets op. De dijk doorsteken kan ook, maar dan zul je een stuk natuur krijgen zoals hier al veel meer voorkomt.

Wortelkluiten zorgen voor reliëf

Hoogtepunt van de excursie is een bezoek aan Keizersdijk. Het is een voormalige griend maar als zeker vijftig tot zestig jaar niet meer beheerd. Dit is dus een bos zoals veel van deze voormalige grienden er uit kunnen gaan zien. Waar het Driessen Hennip nog bijna een dicht bos was, is de structuur hier al veel opener geworden. Het aantal bomen is sterk afgenomen in de loop der jaren. Overall liggen oude wilgen om, die weer zijn gaan schieten. Hier en daar is zelfs al een dubbele harp te zien: de nieuwe stammen zijn ook al weer gevallen en schieten ook weer uit waardoor je een opmerkelijk mooi patroon aan stammen krijgt.

Door de gevallen bomen is er reliëf ontstaan en structuur. Daardoor hoor je ook al meteen meer vogelsoorten, zie je allerlei insecten. In de wortelgaten staat hier en daar zelfs een plasje water dat fungeert als broedplaats voor amfibieën. Andere insecten en planten profiteren van de kale bodem die is ontstaan en de hogere temperaturen die in deze microklimaatjes voorkomt. Kortom, deze locatie laat zien dat een langdurige spontane ontwikkeling de structuur- en daarmee de soortenrijkdom van voormalige wilgengrienden aanzienlijk toeneemt dankzij de komst van wortelkluiten, wortelkuilen, open ruimten en regenererende wilgen.

Meer informatie:

Eddy Weeda, Alterra, ejweeda@hotmail.com,

Han Sluiter, Staatsbosbeheer, H.Sluiter@staatsbosbeheer.nl

Relevante documenten:

Wentelwilgen, wortelkuilen en wave dieback, diversiteit door natuurlijke processen in bosreservaten in de Biesbosch. Door R.J. Bijlsma, E. Weeda, E. Verkaik. Alterra-rapport 1910.

